בעזהשי"ת

בניגונים ומאמרים יקרים
מתורת רבינו הגה"ק רבי נתן גענשטענער זצוק"ל

להורות נתן

מכון להורות נתן

גליון רס"ה (שנה ו') ◇ **פרשת וירא** ◇ **חודש מרחשון שנת תשפ"ז**

שיח מוהר"ן
פנינים מספר "שיחות מלוה מלכה"

הגה"ק רבי עמרם חסידא זי"ע
י"ז מרחשון תק"צ | חלק ב'

זכה הגר"ע חסידא להשאיר אחריו דור ישרים מבורך, ובתוכם הגה"ק המפורסם רבי עמרם בלום זי"ע בעל "בית שערים". הגר"ע בלום היה גאון חריף ומחודד מאוד, וספרו מלא ודגוש בחריפות ובקיאות, ובתחילה נדפס ממנו "בית שערים" על או"ח ובהם ארבע מאות תשובות בהלכה, ולפני המלחמה בשנת ת"ש הדפיסו גם חלק יו"ד, וכנראה שבצוק העתים נאבדו שאר החלקים על חו"מ ואהע"ז. הגר"ע בלום היה תלמיד של הגה"ק בעל "יריעות שלמה" זי"ע [בנו של זקיני הגה"ק רבי שלום חריף זי"ע אב"ד לאקנאבך ובעל "דברי ר"ש"], כמו"כ למד משך שנה אחת אצל זקיני מרן בעל "כתב סופר" זי"ע, וגם למד אצל הגה"ק רבי מאיר פערל זי"ע אב"ד קראלי. בכמה מתשובותיו הוא חותם בסוף בהאי לישנא – "עמרם הק' בלוהם בק"ק הנ"ל, נכד להגה"ק מאוה"ג מו"ה עמרם חסידא זצוק"ל מנוחתו כבוד בצפת הבירה".

בתוך ספרו "בית שערים" (או"ח סי' ש"י"ז) ישנה תשובה המופנית להגה"ק רבי יעקב מהרמילוב זי"ע בעל "כוכב מיעקב", בענין ציץ מרצה, והגר"ע בלום כותב לו תשובה ארוכה שאורכה ארבע עשרה עמודים גדולים. ראיתי מובא שאחד מנכדי ה"בית שערים" הגיע פעם לבקר במעון קדשו של הגה"ק רב גאב"ד טשעבין זי"ע, ובין הדברים כאשר הזכירו את התשובה הזאת שכתב ה"בית שערים" אל ה"כוכב מיעקב", אמר הרב מטשעבין, שיוסיף לו פרט חשוב אודות התשובה הארוכה הזאת, שבעת שהתשובה הגיעה מה"בית שערים" אל אביו ה"כוכב מיעקב", התחיל הכומו"י לעיין בה במשך שבועיים, וכל אותו הזמן עיין ולמד רק את התשובה הזאת, ומרוב עמקות העיון שנכתבה התשובה, נתקף הכומו"י בכאבי ראש עזים, עד שהיה מוכרח לקשור את ראשו במטפחת על מנת להקל מכאביו.

עקב חריפותו הגדולה של ה"בית שערים", היו כמה אינשי דלא מעלי שלא יכלו לסבול את חריפותו ושנינותו, והתחילו לרדפו ולרדת לחייו. בענין זה כבר הזכרתי כמה פעמים את דבריו הנפלאים של זקיני בשו"ת "חתם סופר" (ח"ו סי' נ"ט) - "וידעת את אשר מרגלא בפומי תמיד, אין יעקב שלא יפגענו לבן, ומעטי לבן שיפגעו בהם יעקב, שמור זה כי הוא אמת ובחון הדברים ותראם אמיתיים, ורצוני כי ברית כרותה כל תלמיד חכם וצדיק המכונה יעקב, יש לו מצירים נגדו המכונים לבן, אמנם מעטים הם הרשעים האלו אשר ימצאו נגדם מי שהוא אחיהם ברמאות כיעקב נגד לבן", עכ"ד.

ואספרה כמו, כי ה"בית שערים" היה בתחילה אב"ד בחוסט – אחרי פטירת הגה"ק מהר"ם שיק זי"ע, ובאותה תקופה היה אב"ד בעיר מאד הגה"ק רבי יואל צבי ראטה זי"ע בעל "בית היוצר". פעם אחת נפגש ה"בית שערים" מחוסט עם ה"בית היוצר" ממאד, וה"בית שערים" ביקש ממנו שיואיל בטובו להחליף אתו את הרבנות בעירו, כי חוסט היתה עיר גדולה ומכובדת, ולכן היו הרבה אנשים שהציקו לה"בית שערים", ולכן חפץ מאוד לילך להתגורר במאד שהיתה עיר קטנה מאוד, ושם יוכל לשבת על התורה ועל העבודה בהרחבת הדעת בהשקט ובטח. ובאמת, ה"בית היוצר" הסכים להתחלף עם ה"בית שערים", וכעבור תקופה הגיע ה"בית היוצר" לדור בחוסט, ואילו ה"בית שערים" עבר למאד. לפני איזה שנים הזדמן לי לבקר במאד, ובאמת נוכחתי לראות שהיא עיר קטנה שאין מה לעשות בה חוץ מלימוד התורה, והיא כעין העיר אונסדורף שעליה המליץ הגה"ק בעל "באר שמואל" זי"ע מאונסדורף, שהיא עיר כ"כ קטנה עד שאין מה לעשות בה חוץ מללמוד כל היום וכל הלילה.

***

בתשו' "בית שערים" (או"ח סי' שט"ז) נשאל ע"י רב אחד, שיש בעירו אינשי דלא מעלי שהוא מוכיח אותם ואומר להם דברי מוסר כדרבונות, אך הרשעים הללו אינם שומעים לו, ונפשו בשאלתו מה יעשה עמהם. כותב לו ה"בית שערים", כי הנה איתא במדרש (במדבר רבה פ"א ס"ז) "שנו חכמים בשלשה דברים ניתנה התורה, באש, במים, ובמדבר". והכוונה בזה, "באש", תחילה צריכים לומר דברי מוסר ותוכחה בהתלהבות ובאש קודש נגד עוברי עבירה, אך אם רואים שעדיין עומדים הם בסורם, צריכים לנהוג בהם בבחינת "מים" שמניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך (תענית ז:), והרב צריך לדבר אתם בבחינת 'תחנונים ידבר רש', אבל אם גם ההנהגה בדרך המים אינה עוזרת להם, ינהג הרב בעצמו בחינת 'מדבר' שהוא הפקר לכל (סנהדרין מט:), וניח להם לעשות כאוות נפשם הקלוקלת, וכשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה (פסחים כב:), עכת"ד הנחמדים.

וכבחינה זו אמרתי לפרש המשנה (אבות פ"ב מ"ד) "ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע". והכוונה בזה יש לומר, עפ"י מה שכתב הגה"ק רבי יהודא גרינוואלד זי"ע אב"ד סאטמאר בספרו "שבט מיהודה" (פ' מצורע) ששמע פעם מהגה"ק רבי הלל מקאלאמייא זי"ע, איך שהוכיח פעם פושע ישראל אחד בנסעו עמו, ואמר אח"כ, יודע אני כי לא יכנסו דבריי לאזני הפושע ולא ייטיב את דרכו מעצמיו, אך מכל מקום הוכחתיו, כי כאשר יגיע זמנו ויהא קרוב למיתה, אז יעלה בזכרונו איך שלפני שנים רבות אמר לי זקן אחד שלעשות כזה וכזה הוא עבירה גדולה וחיוב כרת, ואז יתחרט על

המשך בעמוד הבא

תורת נתן
פנינים מספר "להורות נתן" על התורה

חשבו שנכנס בפתח אחר - לכך וילאו למצוא הפתח

וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח (יט, יא).

לכאורה אמאי נלאו למצוא הפתח והלא הם עמדו בפתח הבית ואף העיור מרגיש בפתח שלפניו.

ונראה דהרי המלאכים הכניסו את לוט הביתה, וכדכתיב (לעיל פסוק י) **וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת הַדֶּלֶת סָגָרוּ**, והנה באותה שעה שהכניסו את לוט ודאי שפתחו את הדלת, וא"כ אמאי לא ניסו אנשי סדום להתפרץ פנימה בשעת פתיחת הדלת. – ברם באמת המלאכים עשו מעשה נסים שהביאו את לוט הביתה מבלי שהאנשים ראו איך נכנס, וחשבו האנשים שבודאי נמצא פתח אחר שאינו נראה לעין אשר דרכו נכנס לוט הביתה, וזה שנאמר וילאו למצוא הפתח שחפשו את הפתח הנעלם מן העין אשר דרכו נכנס לוט מבלי שירגישו בדבר איפוא הוא.

מדוע החזיקו שני מלאכים את לוט

וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וגו' וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ (יט, יז). פירש"י ויחזיקו אחד מהם היה שליח להצילו וחבירו להפוך את סדום לכך נאמר ויאמר המלט ולא נאמר ויאמרו.

ויש לדקדק דא"כ אמאי נאמר ויחזיקו ויוציאוהו שהחזיקוהו והוציאוהו שניהם, הלא לא היה לעשות כן אלא לאותו שנשלח להצילו.

אולם באמת הוצאת לוט היתה שייכת להשחתת העיר, כי כל זמן שלוט בתוכה אינם רשאים להשחיתה. וע"כ החזיקו בו שניהם, האחד כדי להצילו והשני כדי לאפשר עי"ז להשחית את העיר, אבל אחרי שכבר הוציאוהו החוצה נסתלק אותו מלאך שנשלח להשחית, שהרי הוא כבר יכול לקיים שליחותו אחרי שיצא לוט, וע"כ נאמר ויהי כהוציאם אותו החוצה אחרי ששניהם הוציאוהו החוצה, שוב ויאמר המלט וגו' רק אחד מהם אמר להמלט, רק אותו שנשלח להצילו, כי השני לא איכפת לו בהצלתו אלא בהוצאתו החוצה, ומכיון שהוציאוהו נסתלק לו.

כח המסירות נפש של יצחק נשרש בישראל לעולמי עד

וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ וגו' וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה (כב, ב). פירש"י על שם שמשם יצאה הוראה לישראל.

י"ל שממעשה העקידה יצאה הוראה לישראל לעולם למסור נפשם למען קדושת שמו יתברך, כי כח המסירות נפש של יצחק נשרש בישראל לעולמי עד.

דבר בעתו
אמירת פרשת העקידה בכל יום – לעורר זכות אבות

בספר ישועות יעקב הוא כותב במה שכתב המחבר או"ח (סי' א' ס"ה) טוב לומר פרשת העקידה בכל יום - דהנה אברהם אבינו כשהלך לקיים מה שציוה לו השי"ת בעקידת יצחק, בוודאי הלך לשם שמים בלבד, כי לא נהנה מהדבר שום הנאה גשמית, ולהיפך עוד נצטער הרבה בשחיטת בנו יחידו אהובו, אבל כשאמר לו המלאך (וירא כב, יב) **אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאֶל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה** וגו' **וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבָךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ** וגו' הנה לכאורה יעלה על הדעת שאברהם אבינו הקריב את האיל בשמחה רבה גשמית על שאינו צריך להקריב את יצחק בנו על גבי המזבח, אבל באמת אברהם אבינו היה במדריגה גדולה כזו שגם את האיל הקריב באותה התלהבות ובאותה שמחה לשם שמים כפי שהיתה לו אילו היה שוחט את יצחק בנו, ולא חשב בליבו שלבסוף הקריב את האיל תחת בנו יצחק. נמצא שהקרבת האיל היתה חשובה יותר לפני הקב"ה מאשר היה מקריב את יצחק בנו. וע"כ אומרים בכל יום פרשת העקידה, כדי לעורר ענין הקרבת האיל שהיתה באותה בחינה אילו היה מקריב את יצחק שהוא בלתי לה' לבדו, עכת"ד.

ובאמת כבר נתקשו המפרשים במה שזכה אברהם אבינו להשתבח ולהתפאר במעשה העקידה שביקש להקריב את יצחק בנו על גבי המזבח, הרי כל אדם מישראל שהיה מצטוה מפי הגבורה להעלות את בנו על גבי המזבח, בוודאי היה שש ושמח לקיים רצון בוראו, ומה ראה אברהם אבינו להתקרב יותר מאלו.

והמפרשים מתרצים שכח המסירות נפש שטבוע בלב בני ישראל במשך כל הדורות, שורשו ומקורו מגיע מאברהם אבינו שעמד בעשרת הנסיונות באומץ ובגבורה, וע"כ לעולם היא נקראת על שמו, כי הוא היה הראשון שעמד בנסיון ובזה השפיע את הכחות לבני ישראל בדורות הבאים, עכת"ד.

אמנם עפ"י האמור יש לתרץ עוד, דאה"נ שכל אדם מישראל היה עושה כזאת, אבל אצל אברהם אבינו ראינו מדריגה גדולה כזו, שגם את האיל הקריב בהתלהבות אמיתית באותה מידה כפי שנצטוה להקריב את יצחק בנו, ומדריגה כזו לאו כל אדם זוכה להצטיין בה, וזוהי גדולתו של אברהם אבינו במעשה העקידה.

וזקיני הכתב סופר זי"ע מביא מאביו החתם סופר זי"ע שאמר, שאכילה לשם שמים הוי מדריגה גדולה יותר מתענית לשם שמים, כי תענית בוודאי שהיא לשם שמים, שהרי אין כאן הנאת הגוף הגשמי, אבל אכילה שהיא הנאת הגוף הגשמי, ואעפ"כ אינו מתכוין להנאת גופו, זוהי מדריגה גדולה מאד. וזהו כמו שאמרנו, שאברהם אבינו לא היה אצלו חילוק אם הוא מקריב את יצחק בנו או שהוא מקריב את האיל.

(מוצש"ק מברכין אלול שנת תשנ"ט)

יפה נדרשת

הטעם שנתן את העצים על יצחק בנו

וַיְבַקַּע אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשָׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת (לך יב, ג).

ובהיותנו בזה אזכיר מה שעלה ברעיוני לפני איזה שנים לפרש בזה אלה מקראי קודש (וירא כב, ו) "ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת".

לכאורה יש לתמוה טובא, איך הניח אברהם את העצים על יצחק בנו, הלא יצחק הקדש היה שהרי הקדישו לעולה, נמצא שאברהם אבינו מעל בקדשים. עוד צריך להבין, מדוע הניח אברהם על יצחק רק את העצים ואילו את האש ואת המאכלת העדיף לקחת בידו.

ויש ליישב דאפשר שאברהם הקדיש את יצחק רק בעזרה, ולכן שפיר הניח עליו את העצים, כי עד שלא הגיעו לעזרה לא היה יצחק מוקדש, כמו שהיו עושים בני דורו של הלל שהקדישו את הקרבן רק בעזרה. ברם איכא למיפרך תירוץ זה, שהרי הקב"ה הקדים והקדיש את יצחק בתחילה, כפי שאמר לאברהם "והעלהו לעולה" דמשמע שהקב"ה כבר הקדישו לכתחילה, וא"כ שוב ליכא למימר שאברהם הקדישו בעזרה וכך יכל להניח עליו את העצים, והדרא קשיא לדוכתיה.

ונראה ליישב ע"פ מה שכתבו בתוס' (פסחים סו:) ד"ה והא בשם ירושלמי, שכל עבודה שהיא לצורך הקרבן אין בה מעילה, ובזה יובן למה שם אברהם דוקא את העצים על יצחק בנו, ואילו את האש ואת המאכלת לקח בידו דוקא, כי לפי מה שאמרנו

המשך בעמוד הבא

חק נתן
עניני הלכה
משיולחנו של רבינו זי"ע

האם קיים אברהם אבינו מצות פדיון הבן בבנו בכורו יצחק

יקרתו הגיעני, ועל דבר שהביא מס' יקלוט אברהם (חיו"ד סי' ש"ה) שהעיר, דאמאי לא מצינו שקיים אברהם אבינו מצות פדיון הבן בבנו בכורו יצחק, ואף שקיים את כל התורה כולה כדאיתא ביומא (כח ב), והאריך בזה.

ויש לומר דבאמת קיים מצות פדיון הבן, והא דלא כתיב בתורה בהדיא, היינו משום דגם שאר מצוות שקיים לא כתיבי בקרא בהדיא, אלא שלמדו מקרא (תולדות כ"ו ה') עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי, וכש"ס קדושין (פב א), וא"כ גם מצות פדיון הבן נכלל בכלל מצותי חקותי ותורתי. ולא נכתב בקרא בהדיא אלא מצוות שנצטוה בהן, כגון מילה ועקדה.

גם נראה לומר, דהא כתיב (בהעלותך ח' ט"ו) ואחרי כן יבואו הלוים לעבוד את אהל מועד וגו', כי נתונים נתונים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם בכור כל מבני ישראל לקחתי אותם לי, כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי ואקח את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל. ופירש"י כי לי כל בכור, שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל ועכשיו ואקח את הלוים עכ"ד. הרי דאי לאו חטא העגל היתה נשארת העבודה בבכורות, והיה דין בכורים כדין לויים. ובפ' (תולדות כ"ה ל"א) נאמר, ויאמר יעקב מכרה כיום בכורתך לי, ופירש"י לפי שהעבודה בבכורות אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה עכ"ד. ועיין בכורות (ד ב) עד שלא הוקם המשכן עבודה בבכורות עיין שם. ומבואר דמלכתחלה היה רצון הקדוש ברוך הוא שהעבודה תהא בבכורות, ורק חטא העגל גרם שנטלה מהם הבכורה וניתנה ללויים. ומעתה יש לומר, דהא דקיים אברהם כל התורה כולה עד שלא ניתנה, היינו רק המצוות העתידות לינתן לישראל אחר מתן תורה בכל גוונא, אבל פדיון בכור דאי לאו חטא העגל היה לבכורים דין לויים, והיו פטורים מפדיון, הנה מצוות אלו לא קיים אברהם אבינו, דעי"ז יראה כאילו חטא העגל הוא הכרח, והלא מוטב היה אלו לא חטאו, ועל כן לא היה שייך באברהם אבינו קיום מצות פדיון בכור.

ברם לכאורה זה אינו, דהא חזינן בפרשת בא (י"ג י"ד) דכתיב וכל בכור אדם בבניך תפדה, ופשטות הכתובים היא שפרשה זו נאמרה בשעת יציאת מצרים טרם שחטאו בעגל, ואעפ"כ נצטוו כבר בפדיון בכור אדם. אלא דבאמת קשיא, כיון דבשעת יציאת מצרים טרם חטאו בעגל והיו הבכורים מעותדים לעבודה, א"כ אמאי גריעי מלויים ונתחייבו בפדיון. ולכאורה י"ל דהא דלויים פטורין מפדיון נתחדש רק במדבר, וכמו שאמרו בבכורות (ג ב) כהנים ולויים פטורין מקל וחומר אם פטרו את של ישראל במדבר דין שהוא שיפטור עצמו, ועיין רמב"ם (פי"א מה' בכורים ומתנות כהונה ה"ט) עיין שם. אבל בשעת יציאת מצרים עדיין לא נתחדש דין זה, ומ"מ גם בכורים היו חייבין בפדיון, ואף שבאותה שעה היתה עבודה בבכורים. אך זה אינו, דהרי רש"י (פי' בא י"ג ב') כתב, דהא דבכור הוא של הקדוש ברוך הוא וכדכתיב לי הוא, לעצמי קניתים על ידי שהכיתי בכורי מצרים עיין שם, וא"כ אי לאו שחטאו בעגל והעבודה היתה נשארת ביד הבכורים, כי אז היו פטורים מפדיון, כי אז היה מתקיים קנינו של הקדוש ברוך הוא במה שהם עושים את העבודה, וא"כ אכתי תקשי דאמאי נצטוו על פדיון הבכורים במצרים כיון דזה היה קודם חטא העגל, ואילו לא חטאו היה העבודה נשארת אצל הבכורים ואז היו פטורין מפדיון, כיון דאין שייך לפדותם מקנינו של הקדוש ברוך הוא, שהרי הם באמת משועבדים לעבודה. וצ"ע בכל זה.

ובעיקר הקושיא דאמאי לא מצינו שקיים אברהם אבינו מצות פדיון הבן, יש לומר עוד, דלכאורה קשיא איך קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, הלא הרבה מצוות תלויים בענין יציאת מצרים, וכגון תפילין דכתיב בפרשיותיו ענין יציאת מצרים, ובזמנו של אברהם אבינו שהיה קודם יציאת מצרים לא היה שייך לכתוב בפרשיות של תפילין ענין יציאת מצרים. אולם מבואר בהקדמת הרמב"ן ז"ל על התורה, כי התורה שקדמה לבריאת העולם (עיין שבת פח ב), היתה כתובה באש שחורה על אש לבנה בכתיבה רצופה בלי הפסק תיבות, והיתה אפשר קריאתה על דרך שמות הקודש, וכן על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, וניתנה למשה רבינו בשעת מתן תורה על דרך חילוק קריאת המצוות עיין שם. ולפי זה יש לומר שאברהם אבינו השיג ברוח קדשו איך תהא התורה כתובה על דרך קריאתנו בענין התורה והמצוה, וקיים את המצוות כמו שיהיו לאחר מתן תורה. אולם זה שייך רק בקיום המצוה שאינו תלוי אלא באברהם אבינו בלבד, אבל פדיון דלא שייך אלא כשיש לפנינו כהן מזרעו של אהרן, והרי בזמנו של אברהם עדיין לא היה זרע אהרן בעולם, וממילא לא היה שייך לפדות אצל כהן.

ועוד יש לומר דאברהם אבינו היה פטור מפדיון הבן כדין כהן ולוי, דכתב בס' גור אריה על התורה למהר"ל ז"ל (ר"פ לך) במה שכתב רש"י שם בך חותמין ולא בכולם, ואם תאמר מאי שנא אברהם, ותירץ מפני שהבן בכח האב ואין האב בכח הבן, ולכך בחתימת אברהם יש חתימה של יצחק ויעקב עיין שם. וכעין זה בחידושי אגדות מהר"ל שבת (כא ב) ד"ה ת"ר. ונמצא דמשה רבינו ואהרן הכהן היו בכחו של אברהם אבינו, וא"כ היה בתוך אברהם אבינו חלק של כהונה ולויה, וחלק זה פטרו מפדיון, דלא מצינו פדיון אלא בישראל. ועיין בנדרים (לב ב) ביקש הקדוש ברוך הוא להוציא כהונה משם בן נח שנאמר והוא כהן לא' עליון, והוציאה מאברהם שנאמר (תהלים ק"י) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם, ועיין רש"י תהלים שם. ומכיון שהכהונה יצאה מאברהם, נמצא שהיה באברהם כח של כהונה וכמו שכתב מהר"ל שהבן בכח האב, ואותו חלק כהונה פטרו מפדיון הבן.

(שו"ת להורות נתן חלק יב סימן צה)

המשך "שיח מוהר"ן"

העבר וימות עכ"פ מתוך תשובה, עכ"ד. ומזה אנו למדים, כי יש לו לאדם להוכיח את חבירו, אף אם הוא יודע שלפי שעה לא ישמע לו, כי מכל מקום סופו לשמוע זאת. וזהו מה שאמרו חז"ל במשנה – "ואל תאמר" שאין להוכיח כי הוא "דבר שאי אפשר לשמוע" ואין תועלת בתוכחתך, "שסופו להשמע", כי כאשר יגיע השומע לסוף ימיו כי אז ישמע ויזכר בדברי התוכחה ויעשה תשובה.

ובאמת העצה היעוצה לאותם הרבנים שמבקשים להוכיח את עדת קהלם באופן שיכנסו הדברים לתוך אוזניהם – שינהגו בעצמם כפי שפירש הגה"ק מהר"ם מלשיץ זי"ע מקרא שכתוב (משלי ט, ח) "אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך". והוא מפליא, שהרי דוקא הלץ הוא הזקוק לתוכחה, ואילו החכם אין לו צורך בה, ואיך יעשה את ההיפוך. אך הכוונה, שאם יראה אצל חבירו דבר שאינו הגון ויצטרך להוכיחו, הנה אם יגנהו ויאמר לו 'אתה לץ ושפל ובזוי', בדרך זו לא ירצה לקבל את התוכחה, כי יכעס עליו על הבזותו, אבל אם יוכיחנו ויאמר לו 'הן אתה חכם ובר מעלה וחשוב אתה, ואיך יתכן שחכם כמוך יעשה דבר שאינו הגון לפי גודל מעלתך', הנה עי"ז בודאי יקבל את תוכחתו, כי אחרי שמוכיחו הוא גם מודה על גודל מעלתו. והיינו – "אל תוכח לץ", אל תוכח בדרך גינויו של המוכח ולומר לו כי הוא לץ, כי אז "וישנאך", אבל "הוכח לחכם", שתאמר לו שהוא חכם ואינו לפי כבודו לעשות מעשה שפל כזה, ואז "ויאהבך", עכת"ד.

ובזה יש לפרש המשנה (אבות פ"ג מ"א) "הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, מאין באת מטיפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה". והכוונה בזה, כי החכם המתבונן בעוצם מעלתו איך שבא מתחת כסא הכבוד ואיך שעתיד לחזור לגנזי מרומים בגן עדן ואיך שהקב"ה יודעו, וזה מראה חביבותו אליו, הנה לאיש משכיל כזה יספיק התבוננות זו והסתכלות השכל ואינו בא לידי עבירה, אחרי שהזכירו לו שהוא בן מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואינו לפי כבודו לחטוא כנגדו. ברם הכסיל שאינו מתבונן בעוצם מעלת האדם, וההסתכלות במעלתו אינה מונעת אותו מידי עבירה, הנה בהכרח שבשבילו יש להזכיר את עוצם שפלותו ולומר לו 'מאין באת מטיפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה', שכל זה מורה על עוצם שפלותו, 'ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה', אשר אין לפניו לא שוחד ולא משוא פנים והוא יודע מחשבות, כי הסכל השפל לא יבין לתוכחה אם יספרו לו את עוצם מעלת האדם שהוא מובחר הברואים, כנאמר (משלי כט, יט) "בדברים לא יוסר עבד", אבל החכם המשכיל אל דבר אמת, ימנע מחטוא ע"י שיסתכל ויתבונן מאין בא ממקום קדוש יהלך ולמקום קדוש ישוב.

***

הזכרנו לעיל מקודם שאחד הרבנים התאונן בפני ה"בית שערים" שישנם בקהילתו אינשי דלא מעלי שאינם חפצים לקבל מוסר ותוכחה ממנו. באותם הימים פרצה ההסכלה במאוד, וכמעט בכל עיר היו כמה מהם שהתחילו לעשות שחוק מהרבנים והחכמים שבעיר, כדי שיוכלו לעשות ככל שיעלה על רוחם הטמאה מבלי שיבוא הרב ויוכיח אותם על מעשיהם הנפשעים. במשך תקופה קצרה, חשבו עדיין חכמי מדינת הגר וסביבותיה שיוכלו להסתדר עם הפושעים החדשים, אך כעבור כמה חדשים כשראו איך שהמסכלים מתחילים לנגוס ולהרוס חלקים טובים בקהילות הקדושות, החליטו הרבנים לעשות פירוד מוחלט בין היהודים החרדים לדבר ד' ולתורתו, לבין המהרסים את הדת המשוקצים. דבר זה לא הגיע בקלות, כי על הפירוד הזה היו צריכים אישור מהממשלה, וממשלת מדינת הגר לא הסכימה בשום אופן לעשות את הפירוד, אך מכיון שממשלת מדינת הגר היתה כפופה למרותו של הקיסר פראנץ יוזף שהתגורר בארמון המלוכה בווינע הבירה, החליטו הרבנים לנסוע אליו ולבקש ממנו שיסכים לדעתם, ואכן הקיסר הסכים עמהם ואישר להם לעשות את הפירוד בין הקהילות.

על אותה פגישה של גדולי החכמים ממדינת הגר עם הקיסר בווינע, מספרים, שבין הרבנים היה גם הגה"ק המפורסם רבי יהודה אסאד זי"ע בעל תשו' "יהודה יעלה", ובהיכנסם לארמון המלוכה המפואר, היתה תלויה על הקיר מראה גדולה מזכוכית, ודמות דיוקנם של הרבנים נראו עליה, והנה הגר"י אסאד בקדושתו ובפרישותו מימיו לא הביט במראה, ולכן התפלא לראות את צורת פניהם המאירות של הרבנים שהשתקפה במראה, והתבטא בפני ידידיו הרבנים, שהוא בטוח שבקשתם תתקבל אצל הקיסר במאור פנים, שהרי הוא רואה שמגיעים יחד אתם גם מלאכי עליון, וזהו סימן טוב להצלחת הפגישה עם הקיסר.

בהיותם אצל הקיסר, דיברו אתו מתוך בכיות גדולות, כמה לא טוב הוא הדבר שמבקשים המסכילים לחדש דברים בקרב היהדות החרדית, והקיסר ניסה לשכנע אותם ולדבר על ליבם שאין בכך כלום לחדש קצת דברים בדת. בין הרבנים הנוכחים בפגישה, היה הגה"ק רבי מנחם כ"ץ זי"ע אב"ד צעהלים - מגדולי תלמידי זקיני מרן ה"חתם סופר" זי"ע, והוא פתח את פיו בחכמה והשיב על טענה זו, כי הנה הוא רואה בירכתי החדר תמונה גדולה תלויה על הקיר, ובאחת הפינות של התמונה הוא רואה שחסר קצת צבע, וזה מחסיר מיופיה של התמונה שתהיה שלימה ביופי. אך הקיסר תמה ואמר לו, שזה לא יתכן שיבוא אחד ויתן דופי בתמונה שעומדת על הקיר זה מאות שנים, וכבר ראו אותה הרבה חכמים ומלכים, ואף אחד מהם לא אמר שחסר בה צבע, ואיך יבוא הוא ויאמר כזאת. אמר לו רבי מנחם כ"ץ, הוא הדין לגבי היהדות החרדית, שהרי הקב"ה נתן לנו תורת אמת לפני אלפי שנים, וכבר אלפים ורבבות מחכמי ישראל קיימו את התורה בדחילו ורחימו, ודקדקו במצוותיה קלה כבחמורה, ואיך יבואו עתה בדור האחרון כמה מסכילים ויבקשו לחדש בה דברים אשר לא שערום אבותינו. ומן השמים הכניסו בפיו מענה לשון נכון ומחוכם להפיס את דעת הקיסר.

לבסוף התקבלו דבריהם אצל הקיסר, ואף אמר להם, שאצלו במדינה לא תהיה אינקוויזיציה [כמו שהיה במדינת ספרד], ואכן זו היתה הזדמנות יחידה להצלחת הפירוד, כי כעבור שלשים שנה היה הרב בוויען הגה"צ המפורסם רבי זלמן שפיטצער זי"ע – חתנא דביה נשיאה של מרן בעל "חתם סופר" זי"ע, וגם הוא ביקש להפריד את הקהילה החרדית מקהילות המסכילים, ואז השלטון כבר לא הסכים לכך. אך בכל אופן פירוד זה שהצליחו רבני מדינת הגר לעשות בימי הקיסר פראנץ יוזף, היה הצלה גדולה לכלל היהדות במדינה זו, ומסיבה זו באמת היהדות במדינת הגר הצליחה לעמוד על תילה יותר משאר מדינות שלא התפרדו מכל פועלי און, כדוגמת רוסיה ופולין שהשלטונות לא הסכימו שם בשום פנים ואופן לפירוד הקהילות, כי לא רצו שלקהילות החרדים יהיה כח, ושם באמת ירדה היהדות הרבה לדאבון הלב. כדי להמחיש קצת מה היתה מנת חלקם של הרבנים שהיו צריכים להתמודד עם נציגי המסכילים בהנהלת הקהילות שלא התפרדו, אספר מה שראיתי לפני שנים רבות תמונה מעיר גדולה [לא מעירו של החת"ס], שישבו בצד אחד של השולחן שלשה רבנים גדולי תורה מפורסמים, ומולם ישבו בצד השני נציגי קהל המסכילים גלויי ראש בעזות פנים ומצח. ובודאי אפשר לתאר את גודל הצער של אותם רבנים שהוכרחו לשבת עם פורקי עול כאלו סביב לשולחן אחד ולדבר על הנושאים של התנהלות הקהילות. הלימוד מזה צריך להיות, שעדיף טפי שלא להיות בקשר עם אינשי דלא מעלי, ולבקש רחמים מן השמים שיסייעו לנו בזה שלא נצטרך להם בכלל.

(מוצש"ק אדר שנת תש"ע לפ"ק)

המשך "יפה נדרשת"

שכל עבודה שהיא לצורך הקרבן אין בה משום מעילה, נמצא שאברהם אבינו שהשתמש לבסוף רק בעצים לעקוד עליהם את יצחק, יכל להשתמש ביצחק רק בעצים, אך את האש ואת המאכלת שלא השתמש בהם לבסוף ולא היו לצורך הקרבן, לקח בידו ולא שם על יצחק.

ואכתי צריך להבין מי גילה רז זה לאברהם אבינו שידע להשים רק את העצים על יצחק בנו כיון שהיו לצורך הקרבן, ואילו את האש ואת המאכלת שאינם לצורך הקרבן לקח בידו.

ויתבאר ע"פ מה שמובא בשם הרה"ק הרבי ר' מענדלי מרימנוב זי"ע לפרש הפסוק (שם כב, י) "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו", לכאורה צריך ביאור לשם מה הצטרך אברהם לשלוח את ידו לקחת את המאכלת, דמשמע שכאילו היתה לו איזה התנגדות ולכן היה צריך לשלוח את ידו בחזקה ולקחתה. אלא, אברהם אבינו זכה לקדש את כל גופו ואיבריו עד שידעו מעצמם לעשות דבר מצוה ולהבדיל להתרחק מדבר עבירה, והנה כשבא לקחת את העצים הרגיש שהדבר נעשה לו בנקל, ומזה הבין שבודאי יהיה לו צורך בהם, אבל כשהגיע לקחת את האש ואת המאכלת, הרגיש התנגדות מצד איבריו, ומיד הבין שאת המאכלת לא ישתמש לצורך יצחק, ולכן היה צריך לשלוח את ידו ולקחתה, עכת"ד הנחמדים.

לפי זה אתי שפיר, שהרי אברהם ידע מלכתחילה שאת העצים יצטרך עבור יצחק ויהיה לו בהם צורך לשם הקרבתו, לכן הניח את העצים על יצחק שהרי אין בהם מעילה כשהם לצורך הקרבן כדברי הירושלמי, משא"כ את האש ואת המאכלת שידע שלא יצטרך להם עבור הקרבת יצחק, והא ראיה שהיה צריך לשלוח את ידו לקחתם, לכן לא הניחם על יצחק כדי שלא ימעול בקדשים.

(מוצש"ק מברכין אב שנת תשס"ז)

יו"ל על ידי
'מכון להורות נתן' להוצאת והפצת כתבי רבינו בעל 'להורות נתן' זיע"א - לקבלת העלון במייל וכן להערות והצעות - נא לפנות לאימייל
mln0527157594@gmail.com

מתוך צוואת רבינו זצוק"ל

[illegible]

"וכל מי שיעזור להדפסת הספרים תהא לו לזכות גדולה בזה ובבא"

[illegible]

"וכל מי שיתן ממון להדפסת הכתבים
אהיה לו למליץ יושר בעוה"י הכל לפי רצון הבורא"

ניתן לקיים צוואתו הק' ולהשתתף בהדפסת הספרים ולזכות "למליץ יושר" ול"זכות גדולה בזה ובבא" וכלשון רבינו הגה"ק זיע"א בצוואתו הק'

על ידי עמדות "נדרים פלוס" - "מכון להורות נתן"
פלא': 0548456694
אימייל: 9379651@gmail.com